

Isaac Deutscher

Det kalla krigets myter

Det här är texten till ett tal, som Isaac Deutscher höll vid Berkeley-universitetets teach-in om Vietnam den 21--22 maj 1965. Deutscher bearbetade texten något för att ingå i den av David Horowitz redigerade antologin "Containment and Revolution" (som gavs ut i svensk översättning under namnet "Kontrarevolution").

När västmakterna omedelbart efter andra världskriget gav sig in på en alliansernas omvälvning, på den stora konflikten med sin tidigare sovjetiske bundsförvant, talade man vanligen om de två kolosserna, den amerikanska och den ryska, som möttes som fiender tvärs över ett maktvakuum. Man antog att en av kolosserna, den ryska, hotade den amerikanska, den västerländska. Vad man inte insåg då och vad regeringarna inte sa, det var att en av dessa kolosser – den amerikanska – gick ut ur andra världskriget med full styrka och livskraft, ofantligt rik och nästan utan förluster i kriget, med bara en skråma i skinnet jämfört med de övriga allierade. Den andra kolossen däremot – den ryska – låg nästan slagen till marken och blödde ymnigt ur alla sina sår. Och det var denna nästan vanmäktiga, blodfattiga koloss som troddes utgöra ett allvarligt militärt hot mot Europa – ett hot om invasion! Den kolossen, Ryssland, förlorade under sista kriget mer än 20 miljoner människor bara i döda. När den första folkräkningen efter kriget genomfördes i Sovjetunionen, visade det sig att i de åldersgrupper, som var över 18 år vid krigets slut, dvs. hela den vuxna befolkningen i Sovjetunionen, fanns det *bara 31 miljoner män jämfört med 53 miljoner kvinnor*. Under många, många år var det bara gamlingar, krymplingar, barn och kvinnor som brukade jorden på den ryska landsbygden. Och denna nation som hade förlorat 20 miljoner män bara i döda – och tänk på att många av de 31 miljoner män som överlevde var krymplingar, invalider och sårade efter kriget och att många var gamla – denna nation med en så väldig, en så fruktansvärd befolkningsbrist, denna nation som förlorat en hel generation, denna nation troddes hota Europa med invasion! Och ända tills helt nyligen antog man fortfarande, att hotet om denna invasion verkligen existerade. NATO bildades för att bemöta detta hot! Och ändå kunde vilken expert på befolkningsstatistik som helst ha räknat ut, hur många år det skulle ta för Ryssland att fylla luckorna i sina trupper.

Från krigsslutet och fram till proklamationen av Trumandoktrinen 1947 hade ryssarna dessutom demobiliserat sina arméer så snabbt, att de reducerades från elva och en halv miljon man vid krigets slut till mindre än tre miljoner. Det var inte förrän *efter* NATO:s bildande som de började re-mobilisera, men det rädde då sådan brist på arbetskraft, att man under loppet av tre eller fyra år inte inkallade mer än ytterligare två miljoner. Det är uppenbart att Ryssland i det läget inte kunde hota någon – även om vi väljer den mest cyniska utgångspunkt för vårt resonemang, även om vi antar att det hade de mest illasinnade härskare. Och det är inte bara jag som säger det. George F. Kennan, tidigare amerikansk ambassadör i Moskva, senare känd som förespråkare för "containment"-politiken och den som framför andra utformade utrikesdepartementets politik, deklarerade nyligen under en föreläsning vid Genève universitet i Schweiz (jag citerar engelska *Times* för den 12 maj 1965) att "efter andra världskriget kunde de som utformade den amerikanska utrikespolitiken endast uppfatta kommunismen i form av ett militärt hot. Genom att skapa NATO [...] hade de godtyckligt dragit en linje tvärs igenom Europa till skydd mot en attack som inte planerades av någon". Mr Kennan, som på den tiden predikade "containment", dvs. "tillbakahållandets politik", förklarar nu (bättre sent än aldrig!) att denna politik inte hade något att "hålla tillbaka". Han säger att NATO-makterna godtyckligt hade befäst en linje tvärs igenom Europa till skydd "mot en attack som inte planerades av någon". Han fortsätter med en ännu tydligare formulering: "Efter kriget varken ville eller behövde Sovjetunionen invadera andra länder." Och *Times* korrespondent tillägger: "I sin första föreläsning här i Genève för en vecka sedan sa Mr Kennan, att felaktiga uppfattningar bland västmakterna hade givit upphov till många av efterkrigstidens svårigheter och tillåtit kommunistisk dominans att utbreda sig längre västerut, än vad annars kanske blivit fallet." Han påstår med andra

ord att NATO-makternas politik provocerade Sovjet till expansion i självförsvar. Det är inte *jag* som säger det, utan förre amerikanske ambassadören i Moskva. ”Atlantpakten var olycklig”, menar han, ”därför att den var helt onödig”. Och ändå fortsätter denna ”onödiga” Atlantpakt – för att tala med en man, som vi betraktade som en av dess arkitekter – att behärska och bestämma västmakternas politik till denna dag.

Antagandet att det existerade ett militärt hot från en kommunistisk stormakt återkommer under varenda kris fram till och med Vietnamkrisen. Vi har sett hur myten om detta hot efter femton år har avslöjats av en av mytens skapare. Ska det behöva ta femton år till, innan någon av dem som nu skapar myter, innan någon av dem som nu talar om hotet från en kommunistisk stormakt kommer att avslöja myten?

Det fanns ytterligare en uppsättning illusioner och myter, som utmärkte den härskande klassens psykologi och mentalitet: myten om USA:s överlägsenhet på kärnvapenområdet, myten om en amerikansk överlägsenhet som vore absolut omöjlig att utmana. Om Sovjets förmåga att omedelbart anfalla väst å ena sidan överdrevs en hel del, för att uttrycka det milt, så underskattades å andra sidan på ett löjeväckande sätt Sovjets potentiella styrka, dess industriella kapacitet. De som är gamla nog kommer ihåg vad experterna sa oss på den tiden: Sovjet kommer aldrig att kunna framställa en atombomb, därför att det inte har någon uranmalm.

Sedan hette det att Sovjet inte hade de tekniska resurserna för att producera nukleär energi. Därefter att Sovjet saknade de vetenskapliga insikterna. Och när Sovjet sedan *verkligen* lät en bomb explodera, fick vi veta att det inte kunde framställa kärnvapen i tillräckliga mängder för att förändra det militära läget. Sedan sa man oss, att ryssarna aldrig skulle ha möjligheter att avfyrar dessa kärnladdningar. Och slutligen fick vi veta, att Sovjet inte kunde framställa en vätebomb. En rad illusioner som brustit den ena efter den andra. Och ändå tog man i USA och även England och hela Västeuropa USA:s obestridda teknologiska överlägsenhet för given på alla områden – ända tills ryssarnas Sputnik rusade fram genom den yttre rymden.

Hur ska man förklara denna egendomliga arrogans och detta önsketänkande? Jag tror att våra härskare uppriktigt – ja, *uppriktigt* – antog, att ryssarna aldrig skulle kunna utmana västmakterna på atomenergins område. Uppväxta i det kapitalistiska systemet som de var, var de övertygade om att en samhällsordning i vilken den så kallade privata företagsamheten – de stora trusternas och kartellernas och finansoligarkiernas ”privata företagsamhet” – inte florerade, ett sådant system kunde inte fungera och inte heller kunde det producera atomenergi. Detta var arrogansen hos en gammal härskarklass, som var övertygad om att dess ”livsstil” och dess sätt att sköta landets ekonomi var det enda rationella och förnuftiga, och att en ny samhällsordning måste vara en abnormitet. Alltsedan historiens gryning har nedåtgående samhällsklasser och härskande grupper trott, att ett nytt samhällssystem som vore annorlunda än deras eget inte skulle ha några som helst möjligheter att fungera. Detta är hemligheten med de myter och illusioner, som våra härskande klasser hänger sig åt. Och när några av dessa illusioner avslöjades, när myten om USA:s obestridda överlägsenhet avslöjades, då blev reaktionen lika irrationell: panik! Vågor av panik gick över hela västvärlden. Och nu när det visar sig att till och med det efterblivna Kina, det Kina som västerlandet våldfört sig på och trampat under fötterna i ett sekel, att till och med det efterblivna Kina håller på att utveckla en atomindustri, då får vi höra dessa skräckslagna och vansinniga röster, som säger att om några få bomber släpptes på Kinas atomanläggningar, så skulle kanske jättens tillväxt avbrytas i rätt tid. Helt – bortsett från det vidriga, det djupt omänskliga och omoraliska i en sådan tanke – vilken man fortfarande hoppas inte påverkar eller ger uttryck för officiell amerikansk politik, men jag är inte så säker på det – helt bortsett från detta, vilken orimlig illusion är det inte att man genom att kasta några bomber verkligen skulle kunna stoppa utvecklingen, den industriella utvecklingen och moderniseringen i världens största nation! Ännu en gång förenas arrogans –

otrolig, bottenlös arrogans – och önsketänkande till något, som framtida historiker kommer att nämna som exempel på det mänskliga sinnets degeneration.

Nästa uppsättning av det kalla krigets antaganden består i identifieringen av kommunism med omstörtande verksamhet. Man undrar verkligen om Atlantpakten och utgifter på hundratals miljarder dollar över hela västvärlden är nödvändiga för att sätta stopp för omstörtande verksamhet. Och kan det sätta stopp för den? Men, säger man oss kanske, syftade verkligen inte Sovjet en gång och syftar inte Kina nu till att störta den västerländska civilisationen? Det är en av de mest okunniga föreställningar som omhuldas i väst, att Stalin och hans efterträdare skulle ha varit eller är försvurna åt tanken på världsrevolution. De som har besvärat sig med att studera Sovjets historia vet, att vad Stalin och även hans efterträdare representerade var en djup konservatism, konservatismen hos en ny privilegierad, efterrevolutionär byråkrati, som var – och till stor del fortfarande är – intresserad främst av att bevara *status quo* både inom och utom Sovjetunionen. I Jalta och Teheran under sista kriget delade Stalin tillsammans med Churchill och Roosevelt upp världen i intressesfärer. I oktober 1944 slutfördes detta groteska gentlemen's agreement mellan Stalin och Churchill, genom vilket dessa ädla män delade Europa på så sätt, att västra Europa skulle gå till kapitalismen, till västmakterna, medan Sovjet, som Churchill själv formulerade saken, skulle utöva nitti procents inflytande i östra Europa. I Grekland skulle nitti procent av inflytandet falla på Englands lott, och i Jugoslavien skulle inflytandet delas exakt fifty-fifty.

Denna långt ifrån gentlemannamässiga överenskommelse utgör nyckeln till det kalla krigets historia. Vad som verkligen hände var följande. Våra härskande klasser befann sig under andra världskriget i en paradoxal och självmotsägande situation. I eget intresse tvingades de att alliera sig med kommunismen (eller med stalinismen som för dem representerade kommunismen), de tvingades alliera sig med Stalin mot nazismen. De krav som denna allians ställde och det strategiska tryck den utövade fick dem att avstå Östeuropa till den segerrike Stalin som dennes intressesfär. Utifrån ett marxistiskt perspektiv kan man säga, att det fanns något synnerligen paradoxalt i attityden hos de besuttna klasserna i England och USA. De avstod Östeuropa, en stor och viktig del av kontinenten, åt sin klassfiende. Efter kriget ångrade de sig, efter kriget ville de ha det tillbaka. Det var tanken bakom "containment"-politiken. De ville "hålla tillbaka" Stalin, hålla honom inom Sovjetunionens gamla gränser. Och de drömde om den stora återerövringen. Det var så att säga det dåliga borgerliga samvetet hos våra härskande klasser, som bjöd dem att försöka återvinna från ryssarna den intressesfär, som de hade överlätit åt dem. Därav NATO och den ombildning av allianserna som skedde. Stalin höll emellertid hårt på att kohandeln skulle respekteras – kohandeln i Jalta och Teheran. Stalin sa: "Ni avstod Östeuropa åt mig, och jag tänker inte ge det tillbaka." Stalin som i sitt uppträdande gentemot sitt eget folk var fullständigt hänsynslös och utan skrupler, Stalin som var grym och samvetslös när han hade att göra med kommunister, samme Stalin var på ett bisartt bysantinskt sätt samvetsgrann, formalistiskt samvetsgrann i sina affärer med de borgerliga allierade. Han gjorde anspråk på den rätt, som de hade tillerkänt honom: han tog Östeuropa. Höll sig till bokstaven i krigstidens överenskommelse med Churchill och Roosevelt och stod vid sina egna utfästelser. Han överlät Västeuropa åt dem; han hade "avstått" från Västeuropa. Han hade förbundit sig att respektera den borgerliga ordningens herravälde i efterkrigstidens Västeuropa, och han höll sitt löfte. Långt innan Trumandoktrinen proklamerades hade Stalin på ett mycket effektivt sätt räddat Europa åt kapitalismen. Han hade räddat Västeuropa från kommunismen.

Detta är ingen paradox. Om man studerar Europas efterkrigshistoria, finner man att kommunisterna satt som mindre inflytelserika partners i efterkrigstidens konservativa, klerikala regeringar i Frankrike och Italien. De avväpnade sin egen kommunistiska motståndsrörelse. De uppmanade arbetarna att uppträda anspråkslöst, att inte kräva höga löner, att hjälpa till med att återuppbygga kapitalismen. Det skulle aldrig ha blivit någon restauration av kapitalismen i Västeuropa utan Stalin. Och till oss sa man att Sovjet förberedde revolution. Om Stalins regering smidde några ränker överhuvudtaget, så var det för att återupprätta kapitalismen i Västeuropa. Enligt

överenskommelsen hade England fått rätt till nitti procents inflytande över Grekland, och när de grekiska kommunisternas kamp krossades av brittiska stridsvagnar, yttrade Stalin inte ett ord av protest. Under det grekiska inbördeskrigets tid skrev den sovjetiska pressen på flera veckor inte ett ord om det. Och detta, sa man till oss sedan, var kommunistisk aggression. Och Jugoslavien! Vi vet nu att kommunisterna i Jugoslavien genomförde en revolution under Titos ledning, trots de hinder som Stalin uppreste. Stalin gjorde allt han kunde för att stoppa dem. Vi vet att i Kina gav Mao Tse-tung – mot Stalins inrådan och trots att Stalin sökte hindra det – order om de sista militära offensiverna, som skulle leda till den kinesiska kommunismens triumf. Ända in i det sista uppmanade Stalin Mao Tse-tung att ge efter för Chiang Kai-shek och låta sina partisaner (som hade kämpat i över 20 år bland kullarna och från grottorna) uppgå i Chiang Kai-sheks arméer. Lyckligtvis var Mao Tse-tung ingen Togliatti och ingen Thorez utan fortsatte att kämpa för den kinesiska revolutionens seger. Jag säger inte detta som anhängare eller beundrare av Maos idéer i övrigt.

Nu är det förstås sant att Stalin genomdrev ”staliniseringen” av alla Östeuropas länder. Men fram till det ögonblick då NATO bildades var han ännu mycket försiktig. Han ville inte göra den borgerliga opinionen i väst fientlig, och antikommunistiska partier satt fortfarande i Östeuropas koalitionsregeringar, precis som kommunisterna satt i Frankrikes och Italiens regeringar. Det var först sedan Trumandoktrinen proklamerats, när kommunisterna kastades ut ur regeringarna i Frankrike och Italien – och i Paris och Rom var det allmänt känt, vilken roll de amerikanska ambassaderna hade spelat i den affären – det var först när kommunisterna kastades ut ur de västeuropeiska regeringarna, som anti-kommunisterna kastades ut ur de östeuropeiska regeringarna och enpartisystemet med hjälp av Stalins polisterror etablerades i hela Östeuropa. Det utgavs vara i frihetens namn, för Östeuropas frihet, som NATO bildades och Trumandoktrinen proklamerades. Och ändå blev resultatet av NATO och Trumandoktrinen just att staliniseringen av Östeuropa påskyndades.

Men var allt tal om Moskvainspirerad revolution verkligen så grundlöst? Bakom allt detta prat fanns det en verklig känsla, som uppfyllde och ännu idag uppfyller de härskande klasserna och våra regeringar: vare sig revolutionen hotade eller inte, så var och är de härskande klasserna verkligen rädda för revolution. Speciellt rädda är de för en revolution, bakom vilken det varken finns en rysk eller en kinesisk hand. Ju spontanare en revolution är, ju mer en revolution utvecklas på grund av sin egen inneboende kraft, desto mera skrämmer den de härskande klasserna. De har påtagit sig rollen som kontrarevolutionens gendarmer, och detta är roten till allt det onda. De är det tjugonde seklets senkomna Metternichfigurer. Efter Napoleons nederlag försökte Metternich bevara feodalismen i Europa och krossade alla resningar, tills han slutligen störtades 1848. Våra samtida Metternichgestalter säger naturligtvis att de bekämpar revolutionen genom att erbjuda ekonomisk hjälp åt utarmade folk – de talar om Marshallhjälpens generositet och så vidare. Nyligen har vi hört hur vietnameserna erbjudits ekonomisk hjälp, men om de inte uppför sig väl, om de inte omedelbart återgäldar vårt erbjudande, då måste naturligtvis bombningen av Nordvietnam återupptas. Antingen accepterar du min ekonomiska hjälp, eller så bombar jag dig. Det är som i den berömda tyska strofen: ”Und willst du nicht mein Bruder sein, da schlag ich dir den Schädel ein.” Vilket i en fri amatöröversättning betyder: ”Och vill du inte bli som en bror för mig, så slår jag in skallen på dig.”

För att bevara freden i världen måste man naturligtvis vara hård: man får inte ge efter för ryssarna, man får inte ge efter för kommunismen. Det talas just nu här i USA mycket om ”hökar” och ”duvor”, och våra ledande politiker förutsätter naturligtvis, att hökar och duvor endast förekommer här i väst. Ryssarna har uppenbarligen inte den sortens fåglar. Om vi i väst skickar upp våra rovlystna hökar i tillräckligt stora skaror, så kommer ryssarna förstås att sända upp sina duvor för att möta dem. Och kineserna kommer troligen att göra detsamma.

Denna illusion har också vid upprepade tillfällen blivit avslöjad. Sanningen att säga så har väst inte under hela det kalla kriget kunnat notera en enda betydelsefull och varaktig framgång någonstans.

Varhelst man lyckats hejda revolutionen, har det skett endast genom ryskt samarbete. Där detta samförstånd saknats, har våra ”hökar” inte återvänt med någonting att skryta med, inte med någonting som de kunnat visa upp som sitt byte. Jag ska inte här gå längre tillbaka i det kalla krigets historia. Jag vill bara påpeka, att det enda som västmakterna med sin så kallade hårda linje har uppnått under de senaste årens större kriser – i Berlin, på Kuba och även tidigare under Koreakriget – det har i samtliga fall varit dödlägen, förödmjukande dödlägen som dessutom aldrig hade behövt uppstå. Det var inte nödvändigt att provocera till strid och kamp som måste sluta i dödläge.

Låt mig nu ta upp en annan uppsättning av det kalla krigets antaganden: de som formar vår utrikespolitik utgick en gång i tiden från att hela det så kallade sovjetblocket utgjorde en enda monolitisk enhet. De utgick naturligtvis från vad de flesta kremlologer sa till dem. Och deras kremlologer talade om för dem, att Sovjet inte gjorde några industriella framsteg, att alla påstådda framsteg bara var röd propaganda. Deras kremlologer sa dem att Sovjet bara var ett stort område, som drabbats av konstant depression, att det var ett enda koncentrationsläger. Det rådde ju ingen brist på koncentrationsläger i Sovjetunionen under Stalins tid, men den faktiska verkligheten var långt mera motsägelsefull och komplicerad, ty framsteg och förtryck, framsteg och tillbakagång gick hand i hand. Men kremlologerna talade hela tiden om denna enda fruktansvärda monolit. När några få av oss – mycket, mycket få – år 1953 förutspådde stalinismens sönderfall och upplösningen av dess ”monolitiska karaktär”, ville våra ledande politiker inte tro det utan avfärdade det som önsketänkande. Jag talar här utifrån egna erfarenheter, för 1953 gjorde jag själv denna prognos i en bok, *Russia After Stalin*, och fick många sådana reaktioner från officiellt håll.

Det fanns emellertid en man bland västmakternas statsmän som såg avstaliniseringen komma, som såg en förändring i det sovjetiska åsiktsklimatet och förespråkade en ny attityd till Sovjetunionen. Och det var Churchill, det kalla krigets anstiftare, den man som i ett tal i Fulton 1946 manade västmakterna till kamp mot Sovjet. Men 1953 var det han som talade om en förändring av läget och vädjade till sina kolleger om en ny och mera försonlig hållning till Sovjetunionen. Han desavouerades av Vita huset och förlöjligades av sitt eget utrikesdepartement, trots att han då var brittisk premiärminister. Det var helt enkelt inte möjligt att Sovjetunionen kunde förändras. I Sovjetunionen förändrades ingenting. Och när monoliten sedan föll sönder till den grad, att den kinesisk-ryska konflikten växte fram, och några av oss skrev om denna konflikt innan den ännu blivit offentlig, då avfärdade våra stora experter och statsmän även detta som önsketänkande.

Åren 1958 och 1959 skrev jag själv artiklar i detta ämne för en välkänd amerikansk tidskrift, och en talesman för utrikesdepartementet förklarade då, att vad Deutscher skrev om en konflikt mellan Sovjetunionen och Kina bara var en bluff, som den sovjetiska propagandan försökte slå i folk för att få västmakternas vaksamhet att slappna. I själva verket sa den sovjetiska propagandan ingenting om konflikten. Tvärtom gjordes den till en djup hemlighet och förnekades envist. Men utrikesdepartementet visste, att vad jag skrev om den kontroversen mellan Kina och Sovjetunionen avsåg att mjuka upp västlänternas attityd till Chrusjtjov och presentera honom som den försonlige kommunist med vilken väst kunde tala. Och det var naturligtvis sovjetpropaganda!

När hela vidden av den rysk-kinesiska konflikten blev uppenbar, hur reagerade då våra ledande politiker? Än en gång gick de till den andra ytterligheten och började sätta stort hopp till Sovjetunionen. Vi fick då veta att detta land höll på att bli allt mera borgerligt och utvecklades i ”vår riktning”. I stället blev Kina boven i dramat. Och hela visdomen bakom västmakternas politik bestod nu i tanken att driva in en kil mellan Sovjetunionen och Kina. Vietnamkriget var den kil som skulle användas. Men så vårdslöst och klumpigt man driver in kilen, och på vilket ointelligent sätt! Åtminstone tidvis har det vietnamesiska kriget snarare lett till ett visst, begränsat närmande mellan Moskva och Peking. De ideologiska meningsskiljaktigheterna finns utan tvivel, men många ryssar och kineser anser att de borde ställa upp en enad front i Vietnamfrågan. Amerikanska politiker ägnade uppenbarligen inte någon uppmärksamhet åt det faktum, att Chrusjtjov föll bara några få

veckor efter de amerikanska attackerna i Tonkinbukten 1964. Han föll bland annat just därför, att han med överdrivet nit förespråkade att närmande till USA och för hela den kommunistiska världen förkunnade det latent ”sunda förnuftet” i den officiella amerikanska politiken. Och den amerikanska attacken på Vietnam var naturligtvis en vederläggning av Chrusjtjovs försoningspolitik.

Vi har sett hur den antikommunistiska ”containment”-politikens maktlöshet gång på gång avslöjats. Denna politik har visat sig vara maktlös därför att inga vapen, ingen väpnad intervention och ingen napalmbombning kan hejda en revolution, som växer fram av sin egen inneboende kraft, en revolution med rötter i tron, lidandet och erfarenheten hos ett helt folk eller hos dess arbetande massor. General de Gaulle, som absolut inte är min idol, har lärt den läxan i Algeriet. Han ställdes där inför en liten, primitiv, obehäpnad eller illa behäpnad nations resning. Och en halv miljon (*en halv miljon!*) franska soldater kämpade i årtal mot de algeriska rebellerna, och bakom sig hade de den franska delen av Algeriets befolkning. Ändå var de maktlösa! Maktlösa inför en liten och svag nation, som rest sig och beslutat kämpa för sin existens.

”Må så vara”, säger den väpnade interventionens anhängare. ”Men hur vet man att en sådan inhemsk revolution håller på att drivas fram i Vietnam av sin egen kraft? Är inte alltsammans dirigerat norrifrån?” Det finns, skulle jag tro, ett osvikligt sätt att avgöra om väpnad kamp verkligen är ett resultat av en genuin revolution på bred bas eller inte. Tänk på skillnaden mellan kriget i Vietnam och Korea. I Sydkorea fanns verkligen ingen genuin revolutionär rörelse, när landet invaderades från norr. Och därför hade de amerikanska trupperna och övriga som deltog i fientligheterna under FN:s fana en lätt uppgift. Det var nästan bara en fråga om dagar, tills de hade tagit hela Sydkorea. Hur kommer det sig att interventionstrupperna i Sydvietnam är isolerade i små baser på alla sidor omgivna av FNL? De som känner till karaktären av inbördeskrig i bondeländer vet, att i ett sådant land kan ingen armé hålla stånd eller segra, om den inte stöds av bönderna på platsen.

Sådan var de ryska och kinesiska inbördeskrigens karaktär. De vita, kontrarevolutionära styrkorna besegrades därför att varje by för dem var fientligt område, därför att i varje by brände marken under fötterna på dem. Det är vad som händer också i Sydvietnam med amerikanerna och den sydvietnamesiska regeringens högst opålitliga trupper. De är omgivna av och hermetiskt inneslutna i ett fientligt element, bondebefolkningen som samarbetar med FNL. Mycket få tidningar i väst har tillkännagivit det faktum, att Sydvietnams nationella befrielsefront har genomfört en jordreform och fördelat godsherrarnas egendomar bland bönderna. Bönderna har med andra ord ett *starkt intresse* av att FNL segrar. De vet att om godsägarna kommer tillbaka bakom amerikanska stridsvagnar och officiella sydvietnamesiska trupper, så kommer jorden att tas ifrån dem, och de kommer också att drabbas av godsägarklassens hämnd.

Denna senaste utveckling av det kalla kriget börjar få effekt, och Västeuropa är trött på det kalla krigets illusioner och vanföreställningar och på den amerikanska politikens hänsynslöshet. Riskerna är alltför stora. Det är inte en slump, att general de Gaulle för en ”antiamerikansk” politik. Han stryker det franska folket medhårs och vet att hans antiamerikanism utövar en viss lockelse och väcker folkets sympati. Detta ger en uppfattning om världens reaktion på den nuvarande krisen. Det ligger verkligen en bitter ironi i detta faktum, eftersom Västeuropa – det borgerliga Europa – för två decennier sedan, efter andra världskriget och även senare, vädjade om USA:s närvaro i Europa. Personer som de Gaulle fruktade mer än allt annat USA:s återgång till isolationism. Amerikansk isolationism ansågs vara den verkliga faran, medan amerikansk internationalism väckte stora förhoppningar. Men vad världen fick, vad Västeuropa fick, det var inte amerikansk internationalism utan en skändlig parodi. Vi har sett amerikanska politiker följa den ena hälften av Theodore Roosevelts råd: ”Ha med en knölpåk”, men inte den andra och klokare hälften, ”och tala mjukt”. De har med sig sin knölpåk överallt och talar mycket högljutt. Är det meningen att vi ska beundra detta som en bild av amerikansk internationalism?

Den effekt som denna amerikanska politik haft på Östeuropa är verkligen mycket allvarlig. Jag hyser inga illusioner beträffande de östeuropeiska folkens känslor för ryssarna. Jag är själv polack till ursprunget, och jag vet hur djupt Ryssland sårat nationella känslor och stämningar bland östeuropéerna, och hur detta återverkar på relationerna mellan folken i Östeuropa och Sovjetunionen. Men i Östeuropa ser man också att de dominerande grupperna i Västtyskland fortfarande (eller snarare på nytt) är Krupp och de andra stora magnaterna inom Ruhrindustrin, som en gång stödde Hitler. De utgör nu det främsta stödet, ja själva grundvalen för NATO i Europa. Kan ni föreställa er med vilken fasa polacker, tjecker och ryssar – de folk som under själva kriget förlorade tjugo miljoner döda och dessutom ytterligare sex eller sju miljoner, de folk som *kände* nazismens inferno så som inget annat folk i världen – kan ni föreställa er med vilka känslor de ser USA basera hela sin politik, den politik som sägs försvara vår frihet, på den grymma, reaktionära och latent vansinniga tyska imperialismens representanter?

Jag skulle nu helt kort vilja formulera slutsatserna av vad jag sagt. I Vietnam är det inte bara den amerikanska politiken, utan hela västblockets strategi för det kalla kriget, som lett in i en återvändsgränd. I nära två decennier har västmakternas politik uppstått ur en härva av missförstånd och felkalkyler och ständigt konfronterats med sina egna krossade illusioner för att slutligen hamna i ett fullkomligt dödläge. Det är tid att granska resultatet av detta långa och fruktansvärda vågspel, det är tid att summera det kalla krigets politiska och moraliska kostnader och nyktert bedöma riskerna. Tyvärr kan jag inte påstå, att jag hyser särskilt stora förhoppningar beträffande den omedelbara framtiden. Jag kan inte se hur man skulle kunna komma fram till det eld upphör, som skulle göra slut på det kalla kriget. Till en viss del kanske detta kalla krig var oundvikligt. Motsättningarna och spänningen mellan makterna kan inte tänkas bort ur verkligheten. Konflikten mellan kapitalism och socialism – vilken alltför ofta felaktigt framställs som en konflikt mellan demokrati och kommunism – håller inte på att närma sig sin lösning. Fientligheten mellan kolonialismen eller nykolonialismen och folken i Asien, Afrika och Latinamerika kommer inte att ha ebbat ut så snart. Men även om dessa mångfaldiga konflikters hårda verklighet måste bestå, så kunde det ändå vara möjligt för alla inblandade krafter att uppföra sig mera rationellt, att skaka av sig det kalla krigets hysteri och vanvett, att skingra myternas och skrämselfpropagandans dimridåer och att minska konfliktens självmordsartade intensitet.

Jag tror fortfarande att klasskampen är historiens drivkraft, men under den senaste perioden har klasskampen alltför ofta sjunkit ner i ett blodigt moras av maktpolitik. På båda sidor om den stora skiljelinjen är det några få hänsynslösa och mindre tillräkneliga oligarkier – kapitalistiska oligarkier här, byråkratiska oligarkier där – som håller all makt i sin hand, fattar alla beslut och förvirrar sinnena och stryper viljan på hela nationer. De tillskriver till och med sig själv rollen som våra andliga ledare och lägger ut texten för oss om vår tids stora motstridiga uppfattningar. Vår epoks sociala kamp har degenererat till en hänsynslös strid mellan oligarkierna. Det officiella Washington talar för världens frihet, medan det officiella Moskva talar för världens socialism. Alltför länge har folken avhållit sig från att säga emot dessa falska vänner av såväl frihet som socialism. På båda sidor om den stora skiljelinjen har folken tigit alltför länge och därför ofrivilligt identifierats med den politik deras regeringar fört. Världen har på detta sätt kommit farligt nära en uppdelning i revolutionära och kontrarevolutionära nationer. Detta har enligt min uppfattning varit det mest alarmerande resultatet av det kalla kriget. Lyckligtvis har saker och ting börjat förändras. Det ryska folket har börjat skaka av sig den gamla konformismen och återvunnit en kritisk attityd till sina härskare. Saker och ting håller också på att förändras i USA. De håller på att förändras, eftersom världen när allt kommer omkring en aning liknar ett system av kommunicerande kärll, där frihetens och det kritiska tänkandets nivåer har en tendens att jämnas ut. Jag är övertygad om att det utan den ryska avstaliniseringen inte skulle funnits det mått av frihet och kritiskt tänkande som nu finns i USA. Och jag är också övertygad om, att fortsatt frihet och fortsatt kritik och fortsatt kritiskt politiskt handlande i USA kommer att främja frihetens fortsatta framväxt i den kommunistiska

delen av världen. Friheten i Sovjetunionen undertrycktes och kvävdes framför allt under nazismens frammarsch. Det var de stora utrensningarnas tid. Den kvävdes åter under det kalla kriget eller under större delen av det kalla kriget. Ju mera amerikaner utövar sin frihet och opponerar sig mot sina egna härskare, desto mera kommer ryssarna också att uppmuntras att rikta kritik mot sina regeringars missgrepp och missuppfattningar.

Ändå kan vi inte komma ifrån vår tids allvarliga konflikter, och vi behöver inte heller komma ifrån dem. Men vi kan kanske för en tid lyfta dessa konflikter upp ur det blodiga moras, i vilket de tvingats ned. Skiljelinjen kan kanske än en gång gå *inom* nationerna i stället för *mellan* dem. Och när klyftan inom länderna åter öppnar sig, börjar framåtskridandet på nytt, framåtskridandet mot den *enda* lösningen på våra problem (inte på alla våra problem men på de avgörande politiska och sociala problemen), framåtskridandet mot en socialistisk värld, mot *en enad socialistisk värld*. Vi kan och vi måste återge klasskampen dess gamla värdighet. Vi kan och vi måste åter gjuta liv i de stora idéer, de motstridiga eller delvis motstridiga idéer, som människan fortfarande omfattar. Liberalismens, demokratins och kommunismens idéer – ja, kommunismens idé.